

NOMEN EST NOMEN

Kui Mati Unt esimese jõulupüha hommikul õue astus, võpatas ta rõdult kostva satanistliku karje peale: „Devil, Devil, kus sa oled?!” Arvasin toona, et Unt on selle loo välja mõelnud, aga ei: selline nimi on rahvastikuregistris olemas. Tõsi küll, kujul *Tevil*, ent teatavasti hääldub leenisklusiil sõna algul fortisena. Eestis on lastele antud teisigi kurjakuulutavaid nimesid: *Lucifer*, *Dæmon*, *Banda*, *Angry*...

Inimene on elu kestel pidevas muutumises, vahetuvad rakud ja teisenevad psüühilised funktsioonid, raugal on vähe ühist kunagise imikuga. Üks peamisi tunnismärke, et tegemist on ikka sama isikuga, on tema nimi. Nii on see enamasti läänemaalmas, kuigi abiellumisel või usuvahetusel võib siingi võtta uue nime. Seevastu on mitmes kaugemas kultuuris, näiteks Koreas ja Vietnaxis, tavaks panna lastele nimme halvustavaid või alandavaid nimesid (*Siga*, *Konn*, *Ussike*), et kurjad vaimud neid ära ei tunneks. Täiskasvanuks saamisel vahetatakse need uute, neutraalsete nimede vastu. Muide, selgeid nimemaagia jälgi on kirjeldatud ka eestlaste puhul. 1647. aastal teatab Adam Olearius oma reisikirjas, et eestlased kuuenädalasi rahutuid lapsi salaja ümber ristisid, sest laps olevat sobimatu nime saanud, mispärast ta rahutu on.

Kuigi argielus mõistetakse nime all enamasti ühte ja sedasama ning asjaomane kategooria ei põhjusta erilist võõritimõistmist ega mõõdarääkimist, on filosoofid ja keeleteadlased sunnitud mõistet täpsemalt defineerima. Filosoofias on põhiliseks vaidlusküsimuseks,

kas nimedel on tähendus või mitte. Enam poolehoidu on leidnud Saul L. Kripke määratlus, et nimi on jäik tähistaja või otsene osutus, millel ei ole tähendusega suuremat pistmist.¹ Sellisele filosoofilisele vundamendile toetub ka Eesti onomastikas üldiselt omaks võetud Henn Saari definitsioon: nimi on nominaalfraas, mis ökonoomsel viisil, atribuutsiooni vältides, eraldab ühe üksikobjekti tema tülikalt sarnaste liigikaaslaste seast. Praktikas ei pruugi lapsevanemad nime eristavat funktsiooni tähtsaks pidada, nii et sageli antakse pojale isa eesnimi. Olümpia-võitja ja kahekordne raskekaalu maailmameister George Foreman pani kõigile oma viiele pojale nimeks *George*.

Kuigi nimi on enamasti semantiliselt läbipaistmatu, aktualiseerub vahel ta leksikaalne tähendus. Kui ma tõlkisin Oscar Wilde'i näidendit „The Importance of Being Earnest”, pidin pikalt nuputama, kuidas vastendada mehenime *Earnest*, sest kõnealuses jandis on nime tähendusel (ingl 'tõsine, tõsimeelne') kandev sõnamänguline roll. Lõpuks leidsin meie nimevara sõeludes enda meelest enam-vähem rahuldava lahenduse: „Kui tähtis on olla Anti”. Paraku tõmbas aga tollane teatrite valitsuse juhataja Jaak Allik iroonilise muige saatel minu pandud pealkirja maha.

2005. aastal jõustunud nimeseadus seab eesnimedele tähenduslikke piiranguid: „Eesnimeks ei või anda nime,

¹ Vt P. Päll, *Võõrnimed eestikeelses tekstis*. (Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 15.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005, lk 15.

mis.... koos perekonnanimega ei ole kooskõlas heade kommetega” (§ 7, 2. lõige); „Eesnimeks ei või ilma mõjuva põhjusega anda tavatut eesnime, mis oma.... üldkeelise tähenduse tõttu ei ole eesnimena kasutamiseks sobiv” (§ 7, 3. lõige). Umbmäärane regulatsioon, mis jätab perekonnaseisuametnikele nime vetostamisel võrdlemisi vabad käed. Kas võib lapsevanem oma valiku õigustamiseks toetuda pretsedendile? Pretsedente juba leidub. Näiteks on Wiedemanni sõnaraamatus naisenimena kirjas isegi selgelt pejoratiivne *Okse*.

Kõnealune seadus nõuab sedagi, et eestikeelse isikunime kirjpilt peab vastama õigekirjutuse reeglitele, ja keelab võõrtähtede *c, q, w, x, y* kasutamise. Võib küsida, kui võõrad need tähed ikka on, kui neist kubiseb meie uuem algupärane luule. Üsna levinud on *ü* asemel *y* (millel on ka Aaviku õnnistus), kuigi Kalju Kruusa tähistab *y*-iga hoopis *õ*-häälikut (*jiga syna ei ole veel kyigile*). Käigus on teisedki tähed: *pexab, qlmukaar, korcus* (Merca); *sala-tanze ruumityhi* (Karl Martin Sinijärv). Puristlikust vaatepunktist on meie nimepruuki solkinud oma saksikute nimedega juba rahvusliku ärkamisaja suurkujud Emajõe Ööbik Lydia Emilie Florentine Janssen ja Lauluisa Friedrich Reinhold Kreutzwald (või täpsemalt: nende vanemad ja vaderid). Teisest küljest ei tõtta puristlikud maausulisedki panema oma lastele muinas-eesti nimesid, nagu *Ihalemb* või *Hurmetõiv*.

Ka nimede keelsuse osas pole asjad veel kaugeltki selged. Võrreldagu: „Eesti riigikeel on eesti keel, mida kaitsevad põhiseadus ja keeleseadus. Riigikeele ametliku tarvituse aluseks on kirjakeele norm. Nimed on riigikeele osa. Seega on loogiline, et ka **nimekirjutus peab vastama eesti kirjakeele normile**”; „Nimi on objekti tinglik, suvaline tähistaja, mis võib olla ennistähenduseta ja eimingikeelne. Nimesid ei tõlgita, neile

ei saa **keelsusnõudeid esitada** (minu rõhutus – *J. S.*).”²

Oleme ilmselt õigel teel, seades põhiprintsipiiks ladina kirjas võõrnimede ülevõtmise muutumatul kujul. Nii on tagatud nime ja osutusseose püsikindlus. Viimasel ajal oleme hakanud rakendama seda printsipi isegi pärsinimel põhinevate tuletiste puhul (*cézanne'lik, schopenhauerlus*), mis esialgu tekitab ehk kerget võõrastust. Ungarlastel on olnud kombeks eesnimesid igal võimalusel kodustada, *Stefan*'ist on saanud *István*, *Johann Wolfgang*'ist *János Farkas*. Lätlased omakorda lähivad hääldusest: näiteks *John Wright* on lätikeelses kirjasõnas *Džons Raits* ja *Sue Ellen Beaugrande* on *Sjū Ellena Bogrāna*. Läti ümberkirjutussüsteemist sündivat segadust illustreerib kas või järgmine seik. Kui RAM käis 1960. aastate keskpaiku Riias kontserti andmas, oli kõigil afiššidel paksus kirjas esile tõstetud koorijuhi nimi **Gustav Ernesak**.

Siinse mõttearenduse ärgitaja on äsja ilmunud kogumik „Eesti nimed”,³ hariv ja süstemaatiline käsiraamat nii keelehuvilistele kui ka vanematele, kes oma maimukesele nime otsivad. Raamatu kaasaandeks on CD kõigi Eesti Vabariigi rahvastikuregistris esinevate eesnimedega, mida on ühtekokku 70 402. Toodud andmestiku põhjal on raske öelda midagi nimevaliku dünaamika ehk nimemoe kujunemise kohta, sest pole lisatud isiku sünniaastat ega rahvust. Võib ju oletada, et Adolfinimeline on sündinud enne 1945. ja Ringo pärast 1965. aastat, aga ikkagi tuleks pöörduda teiste allikate poole. Mingi pildi saab Siseministeeriumi portaalist,⁴ kus on tehtud statistikat enim

² E. Alender, K. Hennö, A. Hussar, P. Päll, E. Saar, Nimekorralduse analüüs. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2003, lk 26, 59.

³ Eesti nimed. Kogumik. Koostaja Piret Mäeniit. Tallinn: Kirjastus Mytho, 2011.

⁴ <http://www.siseministerium.ee/15191>

pandud eesnimede kohta, alates 2005. aastast lausa kuude lõikes.

Pärast taasiseseisvumist on meie nimevaramu tohutult paisunud. Vaadeldes Tallinna sünniregistrit, kuhu on kantud 1961. aastal 495 erinevat eesnime, ennustab Edgar Rajandi, et saja aastaga kujunev nomenklatuur võiks ulatuda rohkem kui 2000 nimeni.⁵ Möödas on viiskümmend aastat ja see määr on juba kümneid kordi ületatud (isegi, kui jätta kõrvale rahvastiku-registris figureerivad muulaste nimed). Muutunud on ka nimede kirjpilt. 1990. aastatel kujunes suurmoeks kasutada eesnimedes võõrtähti (*Cadry*, *Felix*). 1999. aastal sai ligi 10% lastest nime, milles mõni võõrtäht. Nimedesse

on siginenud ka kõigi seni tuntud keelte ortograafiast irduvaid tähekombinatsioone (*Ashly*, *Daavy*). Käesoleval sajandil on üha kasvanud angloameerika nimede sagedus, millele keelemehed ei vaata just hea pilguga. Kuid selle asemel et lastevanemaid hurjutada, tuleks neid ehk hoopis ettenägelikkuse eest kiita: kui lapsed niikuinii raputavad jalgelt Eestimaa tolmu, siis on neil n-ö seksika nimega kergem uues keskkonnas läbi lüüa. Teisest küljest peaks vanemaid ärevaks tegema Postimehes (17. X 2011) ilmunud sõnum Rootsisis läbiviidud uurimusest, mis näitab, et y-lõpuliste nimede kandjatel võib olla soodumus kuritegevuseks. Nii et ikkagi: *nomen est omen?*

⁵ E. R a j a n d i, Kui palju on eesnimesid? Mesilane nimeks. – Keel ja Kirjandus 1963, nr 5, lk 303.

JOEL SANG